

**ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ
ПРИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ В УКРАЇНІ****PREVENTION OF CORRUPTION IN PUBLIC PROCUREMENT IN UKRAINE****Журавльова З.В. к.ю.н.,
провідний науковий співробітник***Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»,
приватний нотаріус**Київський міський нотаріальний округ**ORCID ID: 0000-0002-8904-467X*

В статті досліджені питання запобігання корупційним проявам при публічних закупівлях в Україні. Сфера публічних закупівель відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування державного апарату, раціонального використання бюджетних коштів та підтримки економічного розвитку країни. У демократичних державах цей процес регулюється національним законодавством, міжнародними стандартами та антикорупційними механізмами, що покликані забезпечити прозорість, конкурентність і справедливість у використанні державних ресурсів. Водночас в умовах воєнного стану Україна зіткнулася з низкою серйозних викликів, які значною мірою впливають на ефективність здійснення публічних закупівель. Серед них виділяються корупційні ризики, відсутність реальної конкуренції, непрозорість ухвалення рішень, зловживання у сфері оскарження та недосконалість механізмів контролю. Ці проблеми вимагають глибокого аналізу та вироблення ефективних підходів до їх подолання із врахуванням міжнародного досвіду, який вже продемонстрував свою ефективність у забезпеченні добросовісної конкуренції та раціонального використання бюджетних коштів.

Зроблено висновок, що сфера публічних закупівель є одним із ключових елементів ефективного функціонування державного апарату та раціонального використання бюджетних коштів. Проте, в умовах воєнного стану Україна стикається з низкою серйозних викликів, які значно впливають на прозорість, конкурентність та ефективність закупівельних процесів. Корупційні ризики, відсутність реальної конкуренції, непрозорість ухвалення рішень, зловживання у сфері оскарження та недосконалість механізмів контролю — це лише частина проблем, які потребують негайного вирішення. Для України критично важливим є використання міжнародного досвіду з метою зниження корупційних ризиків та підвищення ефективності публічних закупівель. Одним із ключових напрямків є запобігання монополізації ринку, що може бути досягнуто шляхом впровадження механізму повторного оголошення торгів або перегляду умов закупівлі у випадках, коли на тендер подається лише одна пропозиція. Це сприятиме залученню більшої кількості учасників та створенню конкурентного середовища. Прозорість електронних закупівель може бути забезпечена за рахунок використання аналітичних платформ із застосуванням штучного інтелекту, що дозволяє виявляти підозрілі зміни в процедурах закупівель.

Ключові слова: адміністративний механізм, публічні закупівлі, запобігання корупції, вирішення спорів, зарубіжний досвід, державний контроль, законодавство України в сфері публічних закупівель.

The article examines the issues of preventing corruption in public procurement in Ukraine. The sphere of public procurement plays a key role in ensuring the effective functioning of the state apparatus, rational use of budget funds, and supporting the country's economic development. In democratic states, this process is regulated by national legislation, international standards, and anti-corruption mechanisms designed to ensure transparency, competition, and fairness in the use of public resources. At the same time, under martial law, Ukraine has faced a number of serious challenges that significantly affect the effectiveness of public procurement. Among them are corruption risks, lack of real competition, non-transparency of decision-making, abuse in the area of appeals, and imperfect control mechanisms. These problems require in-depth analysis and development of effective approaches to overcoming them, taking into account international experience, which has already demonstrated its effectiveness in ensuring fair competition and rational use of budget funds.

It is concluded that the sphere of public procurement is one of the key elements of the effective functioning of the state apparatus and the rational use of budget funds. However, under martial law, Ukraine faces a number of serious challenges that significantly affect the transparency, competitiveness and efficiency of procurement processes. Corruption risks, lack of real competition, opaque decision-making, abuse of appeals, and imperfect control mechanisms are just some of the problems that need to be addressed immediately. It is critical for Ukraine to use international experience to reduce corruption risks and increase the efficiency of public procurement. One of the key areas is to prevent market monopolization, which can be achieved by introducing a mechanism for re-announcing tenders or revising procurement conditions in cases where only one offer is submitted to the tender. This will help attract more participants and create a competitive environment. Transparency of e-procurement can be ensured through the use of analytical platforms with the use of artificial intelligence, which allows detecting suspicious changes in procurement procedures.

Key words: administrative mechanism, public procurement, prevention of corruption, dispute resolution, foreign experience, state control, Ukrainian legislation in the field of public procurement.

Вступ. Сфера публічних закупівель відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування державного апарату, раціонального використання бюджетних коштів та підтримки економічного розвитку країни. У демократичних державах цей процес регулюється національним законодавством, міжнародними стандартами та антикорупційними механізмами, що покликані забезпечити прозорість, конкурентність і справедливість у використанні державних ресурсів. Водночас в умовах воєнного стану Україна зіткнулася з низкою серйозних викликів, які значною мірою впливають на ефективність здійснення публічних закупівель. Серед них виділяються корупційні ризики, відсутність реальної конкуренції, непрозорість ухвалення рішень, зловживання у сфері оскарження та недосконалість механізмів контролю. Ці проблеми вимагають глибокого аналізу та вироблення

ефективних підходів до їх подолання із врахуванням міжнародного досвіду, який вже продемонстрував свою ефективність у забезпеченні добросовісної конкуренції та раціонального використання бюджетних коштів.

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що закупівельна діяльність державних установ та органів місцевого самоврядування безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни, а також на довіру суспільства до державного управління. За оцінками міжнародних організацій, неефективні закупівлі можуть призводити до суттєвих фінансових втрат, які особливо критичні в умовах воєнного стану, коли кожна бюджетна гривня має бути використана з максимальною користю. Водночас корупційні зловживання, змови учасників тендерів, відсутність чітких механізмів оскарження та недостатній рівень громадського контролю є факторами, що можуть нівелювати позитивний ефект від реформ у цій сфері.

Огляд останніх досліджень. Схожу до нашої проблематику досліджували науковці такі, О. Акімова, О. Банчук, О. Васильєва, Л. Біла-Тіунова, Є. Бородін, К. Годуєва, Ю. Даниленко, О. Дудоров, С. Кадигроб, С. Кириї, А. Кукуля, Л. Курнута, Я. Маслово, С. Сєрьогін, К. Юсова та інші. Однак, свою увагу вони звертали на загальні положення або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає в тому щоб дослідити питання запобігання корупційним проявам при публічних закупівлях в Україні проаналізувати проблемні питання та надати своє бачення їх усунення.

Виклад основних положень. Відповідно до положень українського законодавства, корупція охоплює будь-яке неправомірне використання особою, яка займає певне службове чи посадове становище, наданих їй повноважень або можливостей, що впливають із такого статусу, з метою отримання вигоди для себе або для третіх осіб. Йдеться не лише про безпосереднє отримання незаконної матеріальної чи нематеріальної винагороди, а й про прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди. Так само корупційним діянням визнається ситуація, коли особа, що володіє відповідними повноваженнями, вимагає надання їй або іншим фізичним чи юридичним особам певних переваг у будь-якій формі, а також якщо така вигода надається, обіцяється чи пропонується з метою вплинути на її рішення або дії, що суперечать законним інтересам держави чи суспільства. Неправомірна вигода може набувати різних форм, зокрема це можуть бути грошові кошти, будь-яке інше майно, послуги, пільги, знижки, нематеріальні активи або будь-які інші привілеї, які особа отримує, не маючи законних підстав для цього. При цьому, якщо розглядати питання, пов'язані з регулюванням сфери закупівель, варто зазначити, що відповідно до чинного законодавства публічні закупівлі становлять процедуру, в межах якої державні установи, органи місцевого самоврядування або інші суб'єкти, визначені законом, здійснюють придбання необхідних їм товарів, замовлення робіт чи отримання послуг у встановленому порядку. Регламентація цього процесу має на меті забезпечення прозорості, добросовісної конкуренції, рівного доступу учасників, а також попередження можливих корупційних ризиків і зловживань, які можуть виникати в ході здійснення таких правочинів [1;2]. Правове регулювання відбувається на підставі певних нормативно - правовими актів, найголовнішим є Закон України «Про публічні закупівлі» який визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. При цьому метою цього Закону є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції. Також має на меті адаптувати законодавство України асquis Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Окрім цього, важливе значення мають підзаконні нормативно-правові акти, рішення Антимонопольного комітету України, роз'яснення Міністерства економіки України, міжнародні угоди, ратифіковані Україною у сфері публічних закупівель. Адміністративний механізм публічних закупівель становить комплекс правових, організаційних та процедурних заходів, які забезпечують ефективне регулювання процесу придбання товарів, робіт і послуг за рахунок державних чи комунальних коштів. Його основна мета полягає у створенні прозорої та конкурентної системи, що унеможливило корупційні зловживання, сприяє раціональному використанню бюджетних ресурсів та забез-

печує рівний доступ усіх суб'єктів господарювання до участі у закупівлях. Основними сторонами є Замовники та постачальники які відповідно до певних вимог замовника зобов'язуються надати певну послугу або товар. Відповідно до статті 2 вище зазначеного закону суб'єкти, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані здійснювати закупівлі у встановленому порядку, охоплюють широкий перелік організацій та установ, серед яких насамперед слід виокремити органи державної влади, включаючи структури, що забезпечують функціонування законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також правоохоронні органи, адміністративні інституції Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, до складу яких входять, зокрема, об'єднання територіальних громад. Крім цього, до числа замовників належать органи, які здійснюють управління державними фондами соціального захисту населення, такі як Пенсійний фонд України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, а також їх регіональні та територіальні підрозділи, що забезпечують виконання відповідних функцій у межах своїх повноважень. До кола суб'єктів, зобов'язаних дотримуватися норм законодавства у сфері публічних закупівель, належать також юридичні особи, які мають статус підприємств, установ чи організацій, за умови, що їхня діяльність спрямована на задоволення потреб держави або територіальної громади, і при цьому не здійснюється на комерційних чи промислових засадах. Визначальними критеріями для віднесення таких юридичних осіб до категорії замовників є наявність у них статусу розпорядників або одержувачів бюджетних коштів, контроль з боку органів державної влади чи місцевого самоврядування, який може виражатися через домінуючу частку голосів у вищих керівних органах або володіння понад половиною статутного капіталу вказаних юридичних осіб. Окрему групу складають юридичні особи та суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у визначених законом сферах господарювання та відповідають певним критеріям, що обумовлюють їх зобов'язання проводити закупівлі у відповідності до правових норм.

У процесі організації закупівельної діяльності ключова роль відводиться уповноваженій особі, яка здійснює комплексне забезпечення та контроль за проведенням закупівель, несе відповідальність за їх законність, ефективність та відповідність встановленим вимогам. До її функціональних обов'язків належить не лише проведення процедур закупівлі, а й перевірка відповідності придбаних товарів, робіт або послуг визначеним стандартам якості, а також контроль за їх кількісними характеристиками. Призначення цієї особи може здійснюватися шляхом видання відповідного розпорядчого акта керівником установи або організації, якщо вона є працівником відповідного суб'єкта, або ж шляхом укладення з нею трудового договору чи контракту у разі прийняття на роботу спеціаліста ззовні. Уповноважена особа зобов'язана дотримуватися вимог чинного законодавства, уникати конфлікту інтересів, забезпечувати обґрунтованість та прозорість ухвалених рішень, а також нести відповідальність у випадку вчинення порушень, що можуть призвести до негативних наслідків, включаючи юридичну відповідальність за неправомірні дії або бездіяльність у сфері закупівель [2]. Державний контроль у сфері публічних закупівель є багаторівневою системою заходів, спрямованих на забезпечення законності, прозорості та ефективності використання бюджетних коштів у процесі здійснення закупівель. Загальне регулювання та формування державної політики у цій сфері покладено на уповноважений орган, що здійснює нормативно-правове забезпечення, розробку методичних рекомендацій та контроль за дотриманням процедур закупівель. Ключовою ланкою контролю є органи виконавчої влади, які відповідають за

казначейське обслуговування бюджетних коштів. Уповноважений орган виконує функцію первинного контролю фінансових операцій у межах закупівельного процесу, до здійснення оплати за договорами цей орган перевіряє відповідність документів, що підтверджують проведення процедур закупівлі, зокрема наявність річного плану закупівель, укладеного договору та звіту про результати тендеру або спрощеної закупівлі, розміщених в електронній системі «Prozorro». У разі виявлення відсутності необхідних документів, порушення законодавчих вимог, скасування тендеру, визнання договору нікчемним судовим рішенням або наявності рішення органу оскарження, що призупиняє процедуру, платежі за такими договорами не здійснюються. Контроль здійснюють і фінансові установи, зокрема банки, які під час проведення платежів за договорами закупівель перевіряють наявність звіту про результати тендеру. Якщо такий звіт відсутній у системі, платіжне доручення вважається оформленим з порушеннями, що унеможливує його виконання. Окрім фінансових інституцій, нагляд за сферою публічних закупівель здійснюють такі державні органи, як Рахункова палата, Антимонопольний комітет України, а також орган, що реалізує державну політику у сфері фінансового контролю. Вони здійснюють аудит, аналітичний та перевіряючий контроль у межах своїх компетенцій, визначених Конституцією та законами України. При цьому їхня діяльність не може включати безпосереднє втручання у перебіг тендерних процедур, оскільки втручання контролюючих органів у хід закупівель може спотворити конкуренцію або вплинути на їхній результат. Окреме місце у системі державного нагляду посідає громадський контроль, який реалізується через забезпечення вільного доступу до всієї інформації щодо публічних закупівель, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства. Громадські організації, об'єднання та окремі громадяни можуть здійснювати аналіз та моніторинг закупівель, виявляти ознаки порушень та повідомляти про них органи, уповноважені на проведення контролю, як через електронну систему закупівель, так і шляхом подання письмових звернень. Законодавство передбачає, що участь громадянського суспільства у контролі закупівель регламентується відповідними законами про громадські об'єднання, звернення громадян, доступ до публічної інформації та відкритість використання бюджетних коштів. Водночас, хоча громадськість має право аналізувати процеси закупівель, вона не може безпосередньо втручатися у процедури проведення тендерів або впливати на рішення замовників, оскільки це суперечить принципу рівності учасників та незалежності замовників у прийнятті рішень [2]. Отже, контроль за публічними закупівлями в Україні є комплексною системою, що поєднує державний фінансовий моніторинг, правовий нагляд, казначейський контроль та громадський аудит. Така багаторівнева структура забезпечує належне функціонування закупівельного механізму, сприяє прозорості, запобігає корупційним зловживанням і гарантує ефективне використання державних ресурсів.

Національне агентство з питань запобігання корупції здійснило стратегічний аналіз, спрямований на виявлення корупційних загроз, які можуть виникати у сфері публічних закупівель в умовах воєнного стану, станом на червень 2023 року. У ході дослідження було окреслено низку суттєвих ризиків, що можуть призводити до корупційних зловживань та неефективного витрачання державних коштів. Зокрема, до них відноситься ситуація, коли відкриті торги відбуваються за наявності лише однієї поданої тендерної пропозиції, що унеможливує реальну конкуренцію та створює передумови для узгоджених дій між учасниками. Також до потенційних загроз віднесено випадки, коли тендерні пропозиції подаються за ціною, що перевищує очікувану вартість закупівлі, що може свідчити про змову між учасниками або свідоме завищення цін замов-

никами. Значну увагу приділено питанню зміни істотних умов договору, зокрема збільшенню ціни закупівлі після укладення угоди, що є одним із найпоширеніших механізмів зловживань. Окрему загрозу становить практика маніпуляцій у процесі закупівель через електронний каталог, що може використовуватися для приховання непрозорих угод. Суттєвим корупційним ризиком є також укладення прямих договорів без належного конкурентного відбору постачальників, що створює сприятливе середовище для корупційних домовленостей. Відзначається проблема непослідовності рішень органу оскарження, коли відсутність єдиної практики щодо розгляду спорів призводить до правової невизначеності та знижує ефективність механізму захисту прав учасників. Додатково загрозу становить неможливість оскарження рішень, дій або бездіяльності замовників у рамках процедур закупівель, зокрема спрощених, що позбавляє учасників правового інструменту для захисту своїх інтересів. Одним із проблемних аспектів визначено труднощі у виконанні рішень як органу оскарження, так і судових інстанцій, що може призводити до безкарності порушників. Важливою корупційною загрозою залишається обмеження прав учасників під час розгляду скарг Антимонопольним комітетом України, що створює нерівні умови для учасників закупівельного процесу. Додатково виокремлено небезпеку, пов'язану із застосуванням нецінових критеріїв оцінки пропозицій, що може використовуватися для маніпулювання результатами торгів на користь заздалегідь визначеного учасника. Нарешті, суттєвий ризик становить створення штучних перепон для потенційних учасників закупівель, що дозволяє замовникам відсіяти небажаних конкурентів та забезпечити перемогу конкретного постачальника. Усі ці фактори разом формують значний корупційний потенціал, що потребує посилення заходів контролю та вдосконалення механізмів прозорості у сфері публічних закупівель, особливо в умовах воєнного стану [3]. Зарубіжний досвід у сфері публічних закупівель свідчить про те, що ефективне регулювання цієї сфери є ключовим фактором забезпечення прозорості, добросовісної конкуренції, ефективного використання бюджетних коштів та запобігання корупції. У різних країнах застосовуються різні підходи до організації закупівель, проте загальним трендом є використання електронних систем, впровадження антикорупційних механізмів та активна участь громадянського суспільства у контролі за витратами державних коштів. Так, у Сполучених Штатах Америки державні закупівлі регулюються Федеральною системою закупівель (Federal Acquisition Regulation, FAR), яка встановлює єдині правила для закупівель на федеральному рівні. Урядові контракти укладаються через спеціальну електронну систему SAM.gov, яка містить реєстр постачальників та надає доступ до інформації про всі державні контракти. Особливістю американської системи є суворий контроль за відповідністю постачальників стандартам етики та доброчесності. Уряд США запровадив систему «чорних списків» (debarment system), у які потрапляють компанії, що порушують правила закупівель, наприклад, надають неправдиву інформацію, здійснюють шахрайські дії або не виконують договірні зобов'язання. Такі компанії втрачають можливість брати участь у тендерах на декілька років. Важливою особливістю американської моделі є законодавчі акти, що сприяють залученню малого бізнесу до державних закупівель. Наприклад, відповідно до Small Business Act, значна частина урядових контрактів резервується для малих підприємств, компаній, що належать ветеранам або представникам расових меншин. Це сприяє розвитку конкуренції та рівному доступу до державних контрактів [4].

У країнах Європейського Союзу система публічних закупівель регулюється Директивами ЄС 2014/24/EU та 2014/25/EU, які забезпечують гармонізацію національних підходів до державних закупівель. Важливим прин-

ципом є забезпечення конкуренції між постачальниками з різних країн ЄС, що сприяє зниженню витрат та підвищенню якості товарів і послуг. Країни ЄС використовують єдину електронну систему TED (Tenders Electronic Daily), яка є офіційним порталом для публікації всіх закупівель, що перевищують встановлений фінансовий поріг. Прикладом ефективної моделі закупівель є система MEAT (Most Economically Advantageous Tender), що використовується в багатьох країнах ЄС. Вона дозволяє обирати переможця не лише за найнижчою ціною, а й за такими критеріями, як інноваційність, екологічність, якість та довгострокові переваги пропозиції. В окремих країнах ЄС впроваджено інноваційні методи боротьби з корупцією. Наприклад, у Португалії діє система «Vortal», яка використовує технології штучного інтелекту для аналізу тендерних пропозицій, виявлення аномальних схем та запобігання змовам між постачальниками [5;6;7]. У Великій Британії державні закупівлі координує Crown Commercial Service (CCS), який здійснює централізовані закупівлі для урядових установ. Це дозволяє зменшити адміністративні витрати та підвищити ефективність закупівельних процесів. Цікавою особливістю британської системи є «Open Contracting Data Standard» (OCDS), який передбачає максимальну відкритість даних про державні закупівлі. Усі етапи тендеру, включаючи початкові заявки, оцінку пропозицій, укладені договори та їхнє виконання, публікуються у відкритому доступі. Додатково у Великій Британії діє механізм «whistleblowing» — система повідомлень про зловживання. Державні службовці та представники громадськості можуть анонімно повідомляти про підозри у корупційних схемах, а спеціальні антикорупційні органи зобов'язані розслідувати такі випадки [8]. У свою чергу, Канада використовує систему Buyandsell.gc.ca, яка об'єднує всі державні закупівлі на федеральному рівні. Одна з унікальних особливостей канадської моделі — впровадження політики «Value for Money», що передбачає оцінку закупівель не лише з точки зору ціни, а й економічної вигоди в довгостроковій перспективі. У Канаді також діє суворий контроль за недобросовісними постачальниками. Відповідно до Integrity Regime, компанії, які були викриті у шахрайстві або корупції, можуть бути усунені від участі у державних тендерах на термін до 10 років [9]. Японська модель державних закупівель має кілька унікальних характеристик. По-перше, значна частина контрактів укладається на тривалий період, що забезпечує стабільність постачальникам і знижує ризики корупційних схем. По-друге, японська система закупівель активно стимулює науково-дослідні розробки та інноваційні технології. Наприклад, при виборі постачальників враховується їхній внесок у розробку нових технологій та екологічну безпеку. Уряд Японії також активно використовує систему «gamba checks» — це практика перевірки якості постачальників безпосередньо на виробництві, що дозволяє мінімізувати ризики недобросовісного виконання контрактів [10]. Враховуючи виявлені корупційні загрози у сфері публічних закупівель в умовах воєнного стану в Україні, доцільним є застосування міжнародного досвіду, що продемонстрував ефективність у мінімізації корупційних ризиків та забезпеченні прозорості закупівельних процедур. Однією з ключових проблем є проведення відкритих торгів за наявності лише однієї тендерної пропозиції, що фактично унеможливує конкуренцію та створює умови для маніпуляцій. Для вирішення цієї проблеми, Україні доцільно впровадити досвід Європейського Союзу щодо обов'язкового повторного оголошення тендеру або застосування механізму автоматичного перегляду умов закупівлі, що сприяло б залученню більшої кількості учасників. Наприклад, у Великій Британії використовується система попереднього кваліфікаційного відбору, яка дозволяє заздалегідь визначити зацікавлених постачальників і стимулює участь більшої кількості компаній у закупівлях.

Одним із найбільш поширених механізмів зловживань в Україні залишається зміна істотних умов договору, зокрема збільшення ціни після його укладення. Для запобігання таким випадкам варто застосувати досвід Японії, де запроваджено систему «гнучких контрактів», що передбачає можливість зміни умов лише в межах заздалегідь визначених та публічно обґрунтованих параметрів. Аналогічний підхід використовується у країнах ЄС через систему MEAT, яка дозволяє оцінювати пропозиції не лише за ціною, а й за довгостроковою вигодою та якісними характеристиками, що знижує ймовірність спекулятивних змін контрактів після їхнього укладення.

Значну небезпеку становлять маніпуляції із закупівлями через електронні каталоги, що ускладнює контроль за прозорістю процедур. У зв'язку з цим доцільним є застосування підходу, реалізованого у Португалії, де електронні системи закупівель інтегровані з аналітичними платформами, що використовують алгоритми штучного інтелекту для моніторингу підозрілих змін у закупівельних процедурах. Додатково можна врахувати досвід США, де існує практика аудиту електронних закупівельних платформ незалежними контролюючими органами, що дозволяє виявляти потенційні зловживання та запобігати махінаціям. Вагомим корупційним ризиком є укладення прямих договорів без проведення конкурентного відбору. У Канаді діє механізм, що обмежує можливість укладення прямих контрактів лише в разі надзвичайної ситуації, при цьому всі такі договори підлягають обов'язковому незалежному аудиту. Аналогічний механізм можна застосувати в Україні, посиливши контроль за такими угодами та запровадивши обов'язкову публікацію обґрунтувань для застосування неконкурентних процедур. Важливою загрозою залишається обмеження прав учасників під час розгляду скарг Антимонопольним комітетом України, що створює нерівні умови для учасників закупівельного процесу. Доцільним є використання досвіду ЄС, де у процедурі розгляду скарг діє принцип рівності сторін, що передбачає обов'язкове врахування аргументів усіх учасників, а також можливість залучення незалежних експертів для оцінки спірних питань. Додатково загрозу становить застосування нецінових критеріїв оцінки пропозицій, що може використовуватися для маніпулювання результатами торгів на користь заздалегідь визначеного учасника. У відповідь на цю проблему у Великій Британії впроваджено механізм стандартизації критеріїв оцінки, що зменшує суб'єктивність та забезпечує об'єктивність вибору переможця. Аналогічний механізм може бути запроваджений і в Україні для мінімізації можливостей для корупційних зловживань. У США та Канаді така практика мінімізується через обов'язковий зовнішній контроль тендерної документації, що унеможливує дискримінаційні умови та гарантує рівний доступ до державних контрактів. Застосування міжнародних практик в Україні дозволить значно підвищити ефективність системи публічних закупівель, мінімізувати корупційні ризики та створити конкурентне середовище, що сприятиме економічному розвитку та підвищенню довіри суспільства до державних закупівель.

Таким чином, сфера публічних закупівель є одним із ключових елементів ефективного функціонування державного апарату та раціонального використання бюджетних коштів. Проте, в умовах воєнного стану Україна стикається з низкою серйозних викликів, які значно впливають на прозорість, конкурентність та ефективність закупівельних процесів. Корупційні ризики, відсутність реальної конкуренції, непрозорість ухвалення рішень, зловживання у сфері оскарження та недосконалість механізмів контролю — це лише частина проблем, які потребують негайного вирішення. Для України критично важливим є використання міжнародного досвіду з метою зниження корупційних ризиків та підвищення ефективності публічних закупівель. Одним із ключових напрямків є запо-

бігання монополізації ринку, що може бути досягнуто шляхом впровадження механізму повторного оголошення торгів або перегляду умов закупівлі у випадках, коли на тендер подається лише одна пропозиція. Це сприятиме залученню більшої кількості учасників та створенню конкурентного середовища. Прозорість електронних закупів-

вель може бути забезпечена за рахунок використання аналітичних платформ із застосуванням штучного інтелекту, що дозволяє виявляти підозрілі зміни в процедурах закупівель. Важливим є впровадження системи автоматичного блокування учасників, які порушують правила, що дозволить уникнути їхньої участі у майбутніх закупівлях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання корупції. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про публічні закупівлі. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
3. Корупційні ризики під час проведення публічних закупівель в умовах воєнного стану (станом на червень 2023 року). URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Kor-ryzyky_zakupivli.pdf
4. FEDERAL ACQUISITION REGULATION. URL: <https://www.acquisition.gov/sites/default/files/current/far/pdf/FAR.pdf>
5. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text
6. Most economically advantageous tender (MEAT). URL: <https://www.felp.ac.uk/content/most-economically-advantageous-tender-meat>
7. Португалія для фрилансерів та контракторів: про легалізацію, податки, роботу банків і особливості життя у цій країні. URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/relocate-portugal-for-the-contractor>
8. Crown Commercial Service (CCS). URL: <https://www.crowncommercial.gov.uk/>
9. Buyandsell content has been moved to CanadaBuys. URL: <https://buyandsell.gc.ca/buyandsell-content-has-been-moved-to-canadabuys?path=procurement-data>
10. Щодо функціонування ринку державних закупівель в Японії. Посольство України в Японії. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/264-torgovelyno-ekonomichne-spivrobotnictvo/shchodo-funkcionuvannya-rinku-derzhavnih-zakupivel-v-yaponiyi>